

HOELANG IS LEVENSLANG?

Leesexemplaar

Sven Mary en Walter Damen
in gesprek met Fatma Taspinar

HOELANG IS LEVENSLANG?

OVER SCHULD, STRAF EN BOETEN

P E L C K M A N S

INHOUD

9	VOORAF
15	JUSTITIE GEFILEERD
17	Strafpleiter worden: geen roeping
20	Dezelfde visie, andere stijl
27	OP GLAD IJS
29	Sfeer van angst
31	Wij zijn ongerust
35	De functie van het Openbaar Ministerie
38	De rol van het federaal parket en de invloed van de advocatuur
44	Algemeen en individueel belang
47	SOS JUSTITIE:
	DE STRIJD MET MODERNISERING
49	Een gebrek aan mensen en middelen
52	De ene rechter is de andere niet
55	Wachten op Godot
63	Justice must not only be done, but must be seen to be done
69	DE VOORLOPIGE HECHTENIS:
	PURE WILLEKEUR
71	Inhoudsloos
73	Vermoeden van onschuld versus kans op hervallen
79	Het Franse systeem

81 **IEDEREEN HEEFT HET RECHT OP VERDEDIGING**

83 Iedereen verdedigbaar

85 Uw ergste vijand

86 Een advocaat verdedigt een dader, niet de feiten

90 Een roeping: de idealist in ieder van ons?

93 Pure psychopaten

97 **WEG MET DE GLAZEN KOOIEN
OP HET TERREURPROCES**

99 Moedige beslissing

102 Veiligheidsmaatregelen of cinema?

103 Het fenomeen van de aangewakkerde angst

106 Een overbodig proces?

109 **DE (VECHT)RELATIE MET DE MEDIA**

111 Foute informatie

112 'Moord is moord'

116 De media durven zich wel eens te vergalopperen

118 Scoringsdrang

121 **NAAR EEN LEGALISERING VAN COCAÏNE?**

123 Nietsdoen is geen optie

124 Gigantische organisatie

127 Meer politie, meer camera's

131 Cocaïne voor heel Europa

133 Te veel focus op drugs

135 En de publieke opinie?

137 Op wieltjes

138 Efficiënt

141 **SEKSUELE DELINQUENTIE:
DE SLINGER SLAAT DOOR**

143 Wederzijdse toestemming

147 Strenge(re) straffen

151 Schemerzone

155 Bang voor vlinders in je buik

156 Verkrachting of aanranding?

INHOUD

- 159 **HOELANG IS LEVENSLANG:
DE STRAFUITVOERING**
- 161 Voor of tegen een volksjury
- 164 De carrousel van misdaad en straf
- 168 De problematiek rond 'einde straf'
- 172 Het recht op een tweede kans
- 174 Het ene vrijlaten is het andere niet
- 175 Straffen differentiëren, daders responsabiliseren
- 179 Voorafgaande erkenning van schuld
- 181 Touwtjes strak in handen
- 183 **RE-INTEGRATIE:
HET LOOPT NOG TE VAAK FOUT**
- 185 In en buiten de gevangenis
- 185 Financiële middelen
- 188 En maar wachten...
- 190 Het belang van opvoeding en onderwijs
- 192 Het nut van een gevangenisstraf
- 197 **MET INTERNERING GAAT HET BETER**
- 199 Kentering
- 202 Toerekeningsvatbaar
- 204 Niet levenslang
- 209 **SLACHTOFFERS: EEN VERGETEN GROEP**
- 211 Gelijke rechten
- 214 Daders krijgen meer aandacht
- 216 Rechtsbijstand voor slachtoffers
- 218 Taalperikelen
- 219 Het slachtoffer versus de strafmaat
en de vrijlating van daders
- 221 Procedurefouten
- 225 **NAWOORD**
- 229 **DANKWOORD**

VOORAF

'In Berchem in Antwerpen is een grote explosie geweest in een appartementsgebouw, drie verdiepingen zijn onbewoonbaar verklaard.

Een link met het drugsmilieu wordt onderzocht.' (april 2023)

'In Gent is het lichaam van een 9-jarig jongetje uit het water gehaald. Hij werd vermoedelijk het slachtoffer van mishandeling.' (april 2023)

'In Beveren is een homoseksuele man van 42 dood teruggevonden in een verlaten parkje. Hij werd waarschijnlijk het slachtoffer van gaybashing.' (mei 2021)

Breaking news

Elke dag opnieuw start de werkdag met een onheilspellend bericht. Een pushmelding: een aanslag, een steekpartij, een verkrachting. Een mens zou er moedeloos van worden. Is de wereld om zeep? Het is een vraag die ik me als journalist, maar vooral als mens, elke dag opnieuw stel. Het is een vraag

die elke burger zich ooit wel eens stelt: was het vroeger anders en beter? Of ligt het aan ons, de media? Aan mediageile advocaten? Of is het de schuld van wereldvreemde rechters?

Het antwoord ligt zoals altijd ergens in het midden. Criminaliteit is geen uitvinding van de laatste twintig jaar. Het is geen modern of hedendaags gegeven. Het is, hoe graag we het ook anders zouden zien, van alle tijden. Denk maar aan Dutroux, aan de Bende van Nijvel, aan de CCC. Stuk voor stuk periodes van angst en terreur, periodes waarvan we blij zijn dat ze achter ons liggen. Ook al zijn de antwoorden in sommige van die dossiers nog altijd niet gevonden.

En toch krijg ik als journaliste het gevoel niet van me afgeschud dat we vandaag een tsunami aan informatie krijgen over misdrijven en misdaden allerhande. Misdaad lijkt frequenter voor te komen en gewelddadiger te zijn. Word ik met de dag cynischer door het vak? Of is er meer aan de hand? Toegegeven, we hebben vandaag gewoon ook meer toegang tot slecht nieuws, via Twitter, Facebook, TikTok en allerlei websites, waar we om de oren worden geslagen met dood en verderf. Truecrimereeksen zijn populairder dan ooit.

Misschien is er gewoon meer vraag, meer gretigheid naar het leed van de ander? Willen mensen gewoon sneller en beter geïnformeerd zijn over alle gevaren in de maatschappij? Om het gevoel te krijgen dat er toch enige controle is? Dat het ons niet zal overkomen? Het zijn heel veel vragen waar ik dagelijks een antwoord op probeer te vinden. Het is een zoektocht naar nuance, in een zee van sensatie. Want als die gretigheid er effectief is, dan is het aan mij om die zo correct mogelijk te voeden, of niet te voeden. Of ben ik nu te eenzijdig kritisch voor justitiejournalistiek in veranderende tijden?

Ik ben op achttienjarige leeftijd criminologie gaan studeren vanuit een zeker maatschappelijk engagement. Nog jong en nog niet droog achter de oren zou ik de wereld redden. Ik geloofde niet in monsters. Door me te verdiepen in jongeren die in de fout gaan, zou ik er eigenhandig voor zorgen dat we ze niet langer in de steek laten als maatschappij. Zo eenvoudig dat klonk in mijn oren, zo bruuft werd ik geconfronteerd met de realiteit van die jongeren. Zij zaten niet te wachten op mijn hulpreflex. Zij waren het product van hun opvoeding, het slachtoffer van hun context. En daar stond ik dan als jong meisje met een zak vol goede bedoelingen. Ik was gedesillusioneerend, want deze mensen zaten er niet op te wachten om gered te worden. Of toch niet door mij.

Ik belandde in de journalistiek. Hier kon ik de regie in handen houden, hier kon ik registreren en onderzoeken. De waarheid achterhalen en mensen snel en efficiënt en vooral correct informeren. Om een bijdrage te leveren aan de samenleving. Maar ook dat bleek een hobbelig parcours. Ook dat bleek een zoektocht naar grijs in verhalen die zich bijna altijd als zwart of wit aandienen.

Voor alle duidelijkheid: ook vandaag geloof ik niet in monsters. Zelfs minder dan ooit. Want ik heb, elke dag opnieuw, een unieke inblik in alle verhalen die dagelijks verschijnen. Ik zie de nuance, zelfs in de meest gruwelijke verhalen. Ik zie de hoop, op momenten dat die er niet meer is. Ik zie de feiten en dat ze soms onomkeerbaar zijn. Ik zie vooral de uitzondering.

Maar er is een grens waar ik dagelijks over moet waken. Want hoe graag ik ook alle kleuren van de realiteit wil mee-

Het is een zoektocht naar nuance, in een zee van sensatie.

– FATMA TASPINAR

geven, ik kan er niet omheen dat wij media werken met een bepaalde snelheid; we willen het nieuws als het gebeurt. En dat botst vaak met de principes van justitie. Het gerechtelijk onderzoek kent zijn tijd, want het moet grondig gebeuren. Voor de rechtbank moeten alle elementen aan bod komen, à charge maar ook à décharge. Het gaat hier over mensenlevens, en je zou niemand onschuldig achter de tralies willen steken.

Ik wil burgers informeren over die complexe justitiële realiteit, een realiteit die telkens start met het vermoeden van onschuld. Die passeert langs gevangenis en luxe-hotels zijn. Trajecten van mensen die geen *walk in the park* zijn. Daders én slachtoffers. De gevolgen voor die mensen

Het gerechtelijk onderzoek kent zijn tijd, want het moet grondig gebeuren.

zijn niet te vatten in binaire boutades rond schuld en onschuld of recht en rechtvaardigheid. Het leven laat zich niet vatten in een sensationele krantenkop.

– FATMA TASPINAR

Dat was dan ook precies de reden waarom ik meteen ja zei toen

Walter Damen me belde met de vraag of ik hem en Sven Mary wilde interviewen voor dit boek over en rond justitie. Het zouden mijmeringen worden van twee bekende advocaten, met alle ruimte voor kritische vragen. Met ruimte voor zelfreflectie. En alle drie met eenzelfde doel. Recht en rechtvaardigheid zijn te belangrijk in deze veranderende en flitsende tijden om samen te vatten in een reportage van anderhalve minuut. En daarom is het dus een boek geworden. Dit boek, dat u hopelijk hier en daar doet nadenken. Waardoor de lezer misschien een beetje mededogen krijgt met slachtoffers – dat

VOORAF

vooral – maar ook met daders. Met de rechter die oordelen velt, met de politieman die dagelijks de straat opgaat. Met magistraten en advocaten. En wie weet zo misschien met de complexiteit van schuld en boeten en vooral het belang van recht en rechtvaardigheid.

Fatma Taspinar

'Justitie wordt te pas en te onpas gebruikt en misbruikt om holle stellingen in te nemen.'

— **WALTER DAMEN**

'Zo kweekte ik een gevoel van afkeer tegenover misbruik van macht, uitgeoefend door sommige rechters, politiemensen en het Openbaar Ministerie. Ik wilde beschuldigen daartegen wapenen en beschermen.'

— **SVEN MARY**

1

**JUSTITIE
GEFILEERD**

Leesvoorbeeld

Justitie is niet uit het nieuws weg te slaan en doet de emoties hoog oplaaien. De felle reacties op de zaak van de neergestoken en vermoorde agent in Brussel (november 2022) bewezen dat nog maar eens. De feiten hadden ook een politieke impact. De politiebonden eisten zonder meer het ontslag van minister van Justitie Vincent Van Quickenborne. Wie draagt de verantwoordelijkheid voor het feit dat de dader gewoon zijn gang kon gaan? Na een gesprek met minister Van Quickenborne besloten Walter Damen en Sven Mary dit boek te schrijven.

STRAFPLEITER WORDEN: GEEN ROEPING

TASPINAR: ‘Wat waren de redenen voor jullie beroepskeuze?’

DAMEN: ‘Ik ben advocaat geworden omdat ik van kinds af aan gefascineerd was door wat mocht en niet mocht. Ik wilde graag de regels kennen, vandaar mijn besluit om rechten te studeren. Eerst focuste ik op de sociale zekerheid. De start verliep moeizaam. Ik moest mijn eerste kandidatuur aan de Ufsia overdoen, ook door een zwaar auto-ongeval. Vanaf mijn tweede jaar mocht ik gelukkig beginnen te schakelen met de UIA, de Universitaire Instelling Antwerpen. Ik ben uiteindelijk naar de KU Leuven gegaan en heb daar mijn laatste twee jaar afgewerkt. Tijdens mijn stage in Brussel deed ik hoofdzakelijk verkeersrecht. Mijn tweede stagejaar bracht me terug naar Antwerpen, waar ik aanvankelijk enkel burgerlijk recht deed. Strafrecht was dus zeker niet mijn eerste en grote liefde. Ik ben er een beetje toevallig ingerold, mijn professionele carrière in het strafrecht was dus niet vooraf gepland.’

MARY: ‘Aanvankelijk wilde ik marketing of public relations studeren: drie jaar hogeschool, veel talen, dat sprak mij aan. En ik kon het goed uitleggen. Maar daar heeft mijn vader, met wie ik daarover ettelijke ruzies gehad heb, een stokje

voor gestoken. Ik moest naar de universiteit. Hij was daar heel radicaal in: "Als je geen universitaire studies doet, zul je altijd ongelukkig zijn." Hij heeft mijn studies betaald en mij zelfs de kans gegeven om mijn eerste jaar aan de VUB, Vrije Universiteit Brussel, te trissen, dat was niet vanzelfsprekend. Mijn opleiding heeft mijn professionele leven fel getekend.'

TASPINAR: 'Een eerlijk antwoord. Ik dacht dat je zou zeggen dat je wilde strijden voor een rechtvaardiger maatschappij.'

MARY: 'Dat gevoel voor rechtvaardigheid is er pas gekomen toen ik al aan het pleiten was in het strafrechtelijk pro-Deo-systeem. Ik ben eigenlijk getriggerd door een Amerikaanse tv-serie: *Murder One*. Daarin speelde een kale advocaat mee. Ik keek er elke maandagavond naar. De wijze waarop de zaken daar werden behartigd en vooral hoe een onschuldige persoon beschuldigd werd van moord: dat was fascinerend. Pas na twee jaar stage ben ik voor het eerst in contact gekomen met mensen die beschuldigd werden van misdaden waarvan achteraf niets bleek te kloppen. Maar ze hadden wel al in voorlopige hechtenis gezeten.

Zo kweekte ik een gevoel van afkeer tegenover misbruik van macht, uitgeoefend door sommige rechters, politiemensen en het Openbaar Ministerie. Ik wilde beschuldigten daartegen wapenen en beschermen. Het ging vaak om mensen die niemand hadden en ook geen centen om een goede advocaat te betalen. Vandaar mijn grote liefde voor het strafrecht, maar ook voor het eerbiedigen van de rechtsregels, de procedures. Vanaf dan ben ik ervoor gegaan.'

TASPINAR: ‘Hoe is het idee voor dit boek ontstaan?’

DAMEN: ‘Wij waren uitgenodigd om met minister van Justitie Vincent Van Quickenborne te praten en ontmoetten elkaar daar. “Het is allemaal heel boeiend, maar er wordt niets mee gedaan”, die boodschap voelden we allebei aan na het gesprek. Wilde de minister ons echt gebruiken als een schaamlapje, achteraf samen op de foto en klaar is Kees? Wij zijn het beu om te moeten constateren hoe een ernstig onderwerp als justitie slecht behandeld wordt.

– **WALTER DAMEN**

De minister was dus de aanleiding. Wij zijn het beu om te moeten constateren hoe een ernstig onderwerp als justitie slecht behandeld wordt. Justitie wordt te pas en te onpas gebruikt en misbruikt om holle stellingen in te nemen. En elke politicus doet eraan mee.

Wij voelden ons bekocht – wat een tijdverspilling. Zo is het idee voor een boek gegroeid. Hopelijk kunnen we nu zelf duidelijk aantonen: daar loopt het fout, daar is het beleid niet op geënt, dat kan beter op een andere manier aangepakt worden. Laten we daar even beter over nadenken. Kortom, vanuit de praktijk willen we enkele heikele thema’s aankaarten en de weg naar mogelijke oplossingen zoeken. En dus zochten we een journalist die ons bij dat verhaal kon begeleiden...’

TASPINAR: ‘Als journaliste voel ik de noodzaak om het publiek te overtuigen om beter op te letten met alles wat over justitie in de media verschijnt. De kijkers op het juiste pad brengen, goed inlichten, enkele basisprincipes en veelgebruikte be-

grippen verduidelijken, erover vertellen op een toegankelijke manier, vanuit de realiteit. Tegelijk dacht ik: deze twee strafpleiters kunnen wel een kritische tegenstem gebruiken. Want er bestaan toch nog altijd heel wat vooroordelen over recht en justitie. Ik heb het gevoel dat de publieke opinie represiever wordt. Sluit ze op! Levenslang. Is dat een gevoel dat jullie ook herkennen?’

DEZELFDE VISIE, ANDERE STIJL

DAMEN: ‘Je hebt het dan over de strafuitvoering, met andere woorden: het uitvoeren van een celstraf, en daar bestaan inderdaad veel vooroordelen over. Mensen denken vaak dat de gevangenis een paradijs is. Maar ik wil het ook hebben over alternatieven die een betere werking genereren. Vanuit onze persoonlijke ervaring proberen we uit te leggen hoe het eraan toegaat, voor lezers die helemaal niet thuis zijn in de materie. Een soort van “justitie voor dummy’s” – pas op, dat is helemaal niet denigrerend bedoeld.

Hopelijk kunnen we de interesse wekken en mensen wat kritischer doen nadenken zodat ze zich realiseren: nee, dat is niet de manier waarop het moet evolueren, we kunnen beter. Of: nee, dat is geen juiste reactie op wat er nu gebeurt.’

MARY: ‘Leggen we justitie op de pijnbank? Dat doet heel erg denken aan kommer en kwel, een referentie aan de lijfstraffen uit vroegere tijden. Er loopt absoluut heel veel fout met justitie in België, dat moeten we blijven aankaarten. Het

grote probleem is dat er slechts weinig aan gedaan kan worden. Ik zie geen oplossingen. Ik ben daar fatalistischer in dan Walter.'

DAMEN: 'Ik zoek inderdaad meer naar alternatieven. Jij kunt de pijnpunten harder benoemen. En ik reageer dan met: misschien zouden we het beter zo of zo aanpakken. Wat soms met zich meebrengt dat ik gebeld word met de vraag om een wetsvoorstel te schrijven over dit of dat. Ik heb daar vroeger al aan meegeholpen, maar daar ga ik niet meer op in. Je moet dan door een aantal commissies passeren, waarna er allerlei opmerkingen volgen. Je steekt er veel te veel tijd in zonder dat er naar je geluisterd wordt en het eindresultaat is niet meer wat je eigenlijk voor ogen had.'

TASPINAR: 'Sven is harder, een straatvechter, Walter is pragmatischer, zal meer pleasen. Is dat het grote verschil in jullie visie?'

MARY: 'Ik denk dat we dezelfde visie hebben, dat we allebei weten wat de grote problemen zijn. Maar ik heb minder voeling met de alternatieven zoals Walter die ziet. Hij zoekt minder de frontale confrontatie op, behalve als het moet. Dan kan hij ook heel hard en scherp op zijn doel afgaan. In het dossier-Belkacem stonden we aan dezelfde kant en daar hebben we zeer goed samengewerkt. *[Fouad Belkacem is een Marokkaanse moslimextremist en voormalig woordvoerder van de radicaal-islamitische organisatie Sharia4Belgium.]*

In het kader van de terreurprocessen en het deradicaliseren van terroristen zocht Walter meer naar oplossingen.'

[Walter Damen pleitte in 2018 bijvoorbeeld voor de afschaffing van eenzame opsluiting van geradicaliseerde moslims en richtte met een hoop specialisten zijn eigen deradicaliseringscentrum op, Deradiant.]

DAMEN: ‘Klopt. Ik heb in 2016 *Terreurdreiging 4* geschreven, samen met acht professoren. We hebben essays verzameld om te bekijken op welke manier we terrorisme en terreur kunnen benaderen, anders dan puur repressief. Geneticus Jean-Jacques Cassiman, die onlangs overleden is, had ik gevraagd om vanuit zijn standpunt te onderzoeken of terrorisme in het DNA zit. Of terrorisme genetisch overdraagbaar is.

Nee dus, dat is absoluut niet zo. Goed om die idee eens te ontcrachten, want veel mensen denken: criminaliteit wordt doorgegeven van vader op zoon. Zo is het dus niet. Moraal-filosoof Walter Weyns van de Universiteit Antwerpen was er ook bij betrokken, mensenrechtenexpert Jos Vander Velpen, gerechtspsychiater Chris Dillen, imam Brahim Laytouss, politicoloog Hendrik Vos, hoogleraar strafrecht Joëlle Rozie, en jezuïet en emeritus hoogleraar Fernand Van Neste.

Hoe komt terreur tot stand? Schuilt er een terrorist in elk van ons, of maakt het systeem de terrorist? Hoever kunnen we gaan in de strijd tegen terreur? Is ons strafrecht daarop voorzien en waar blijven we met de mensenrechten? Hoe worden terroristen behandeld en begeleid? Wat kunnen we verbeteren? En wat zegt de Koran nu echt over het plegen van geweld tegen ongelovigen? Ik wilde diepere vragen stellen. En dat is het verschil dat ik probeer te maken. Sven zal veel-
eer de pijnpunten benoemen.’

TASPINAR: ‘Waarom schrijven jullie dit boek met elkaar? Twee soortgelijke media-advocaten, wie zit daarop te wachten?’

MARY: ‘Omdat we heel verschillend zijn. De manieren waarop we de dingen verwoorden zijn verschillend, maar op het eind van de rit gaan we akkoord. Ik luister graag naar Walters opmerkingen over zaken waarvoor ik geen oplossing heb.

We zijn van dezelfde generatie, van hetzelfde jaar zelfs, 1971. We zijn diametraal tegenovergestelde personen, we hebben een heel verschillend parcours afgelegd. Walter is de *good-looking* man, de perfecte papa.

Ik heb die looks niet. De keren dat we in de rechtbank samengewerkt

hebben, kwamen we telkens tot een goed resultaat. Pas op, we zijn ook al tegenstrevers geweest. En over sommige zaken zullen we het nooit eens raken. Maar wederzijds begrijpen we elkaars standpunten en de strategie die we volgen.’

De manieren waarop we de dingen verwoorden zijn verschillend, maar op het eind van de rit gaan we akkoord.

— SVEN MARY

DAMEN: ‘We zijn inderdaad antipoden, maar net daarom gelijk aan elkaar. We durven voor onze mening uit te komen, maar dat doen we allebei op een verschillende manier. Sven is wellicht impulsiever en ik meer doordacht. Maar we spreken altijd eerlijk en recht uit het hart.

We hebben al veel gezien, en dat verbindt ons. We weigeren geen zaken omdat het volk zich tegen ons zou durven te keren, integendeel. Als je mij zou vragen met wie anders ik dit boek had willen maken, dan zie ik geen andere mogelijkheid dan Sven.’